

NAUČNA POLEMIKA

PRIGOVOR NAUČNE ALJKAVOSTI ILI ALJKAVOG NAUČNOG MORALA

U svom članku *Bilješke iz rječnika balkanskog latinizeta* objavljeno u ovom časopisu, god. IV. sv. 1., akademik P. Skok nadopunjuje na str. 183. tumačenje riječi *cara* iz *Supetariskog kartulara*, koje je iznio na str. 68. komentara uz izdanje V. Novaka (Zagreb 1952, Jug. akad.). Tom prilikom spominje M. Baradu, mene i J. Šidaka predbacujući nam naučnu aljkavost ili aljkav naučni moral, što nismo citirali spomenuto Akademijino izdanje, u kojem on navodi, da *cara* treba čitati *carie*. Kako su riječi, kojima se služi g. P. Skok, vrlo teške, smatram potrebnim da, ukoliko se tiču mene, dajem slijedeće objašnjenje.

Još god. 1947. J. Šidak počeo je pripremati materijal za Historijsku čitanku iz hrvatske povijesti. Tada se obratio na mene, da uz ostalo prevedem važnije dijelove *Supetariskog kartulara*. Kako sam otprije znao, da se M. Barada već dulji niz godina bavi proučavanjem toga za našu stariju povijest neobično vrijednog dokumenta, zamolio sam ga, da mi oda-bere važnije dijelove, da bi ih preveo za spomenutu čitanku. Već tada, god. 1947., Barada me je upozorio, da Rački i Šišić nisu dobro objavili taj dokumenat, i upravo mi kao primjer naveo riječ *cara*, koju on čita *carie* sa značenjem *čir*. Još mi je objašnjavao, kako se prilikom prepisivanja rukopisno *-ie* lako moglo pročitati kao *-a*. Nakon toga odgođeno je na dulje vrijeme objavljivanje spomenute čitanke. Kad sam god. 1951. predao Šidaku rukopis prevedenih dokumenata, priložio sam uz dijelove *Supetariskog kartulara* bilješku, u kojoj sam uz ostalo naveo, da *cara* čitam *carie* prema usmenom saopćenju M. Barade. To sam učinio upravo zbog naučnog morala, jer nisam htio da se kitim tuđim znanjem. Tada još nije bilo Akademijina izdanja, pa ga, naravno, nisam ni mogao citirati. Uostalom, da sam svoj rukopis predao i nakon objavljivanja Akademijina izdanja, svoju bilješku ne bih bio mijenjao, nego samo proširio dodatkom: „Lekciju *cara* zamjenjuje sa *carie* i P. Skok u svom komentaru *Supetariskog kartulara* na str. 68.“ Za mene je i dalje kao izvor morao ostati M. Barada, koji mi je navedeno tumačenje usmeno izložio pet godina prije objavljivanja Akademijina izdanja. Od njega sam ga dobio, pa mi je bila dužnost da njega spomenem u bilješci.

Na temelju iznijetoga mislim, da imam pravo da se ogradim od Skokova prigovora, koji je i suviše oštar, da bi se preko njega moglo i smjelo šutke prijeći. Prije nego se kome predbaci naučna aljkavost ili, što je još gore, aljkav naučni moral, potrebno je točno utvrditi činjenice. G. P. Skok nije, nažalost, to učinio.

V. Gortan, Zagreb.

*

Potvrđujući, kao urednik *Historijske čitanke za hrvatsku povijest I*, 1952, istinitost navoda u gornjem ispravku kol. Gortana, napominjem, da sam već više mjeseci prije izlaska *Zive antike IV, 1*, u usmenom razgovoru upoznao prof. Skoka s tim činjenicama. Ponavljam, da je rad na

historijskoj čitanci započeo još 1946 — kako to navodim i u njezinu predgovoru — i da je on u osnovu bio gotov prije izlaska *Istoriske čitanke* za srpsku povijest (1948). Kako je konačna redakcija moje čitanke bila završena u početku g. 1952 — nakon čega sam napisao i predgovor, datirajući ga danom 25. VI. 1952 — a novo je izdanje *Supetarskog kartulara* ušlo u prodaju oko 1. V. i g., nisam, kao urednik, imao nikakva opravdana razloga da išta mijenjam u konačnom tekstu. Kol. Gortan prevodio je odlomke Kartulara iz izdanja Račkoga, kada novog izdanja još nije bilo, i ta je činjenica u čitanci (ne u nekoj raspravi!) dovoljno jasno istaknuta.

Što se tiče aluzije prof. Skoka na moj tekst u *Historiji naroda Jugoslavije I*, gdje spominjem novo izdanje Kartulara ne navodeći njegovo ime — ne stoji njegova tvrdnja, da to izdanje uopće ne spominjem (vidi str. 232 hrvatskog izdanja) — neka mi prof. Skok dopusti da i danas smatram izdavačem Kartulara samo prof. V. Novaka. Spomenutom rečenicom, koju sam u tekst ionako umetnuo poslije konačne redakcije Historije, htio sam da kažem upravo samo to i ništa više.

J. Šidak, Zagreb.

*

UTUK NA GORNJI PRIGOVOR

Žao mi je, što i sada nakon gornjih izjava moram konstatirati ispravnost moje prvobitne ocjene o aljkavosti ili aljkavom naučnom moralu. V. Gortan neistinito kaže, da ja u svome komentaru Supetarskog kartulara str. 68 „navodim, da *cara* treba čitati *carie*.“ Str. 68 njegova citata odnosi se na alineju V. Novakova izdanja na str. 222, kako je mogao čitati već u ŽA. Već to pretstavlja aljkavost citiranja. Ja nigdje u cijelom svome komentaru ne kažem ono, što mi imputira, nego na str. 242 § 21 utvrđujem, da je *cara* romanizam, i obrazlažem njegov odnos prema kl.-lat. obliku. U rječniku str. 289 utvrđujem značenje toga romanizma, koliko se može znati iz romanskih jezika i iz dosadašnjeg materijala iz srednjovjekovnog latinizata kod Du Cangea i to podkrepljujem paralelom iz našeg današnjeg govora. Te dvije stranice citirane su u ŽA. Očito je dakle, da V. G. ni sada, kad daje svoj ispravak, nije pročitao navedena mjesta iz moga komentara. Kriva bi bila prema tome i ona njegova dopuna: „Lekciju *cara* zamjenjuje sa *carie* i P. Skok i t. d.“, da ju je dao, kako kaže. To sve ide u aljkav naučni moral. Uostalom, njegov izvjestilac Barada bio je na skupu JAZU, kad je V. Novak držao predavanje o svom izdanju i o mome komentaru, dobro je znao za naša mišljenja o problemu, o kojem se radi, i mogao je upozoriti V. Gortana na to. V. Gortan imao je opet dosta vremena, kako će se niže vidjeti, da se i sam obavijesti o tome leksičkom problemu. To nije učinio, nego nas sada obavještava o Baradinom mišljenju „kako se prilikom prepisivanja rukopisno *-ie* lako moglo pročitati kao *-a*.“ Za tu supoziciju u faksimilu rukopisa kartulara nema nikakva uporišta, o čemu se svaki paleograf može lako uvjeriti iz V. Novakova izdanja. Očito je, da i Barada i V. G. stoje na zastarjelom gledištu, da se odstupanja od klasičnog uzusa u srednjovjekovnom latinizatu imaju tumačiti kao prepisivačke griješke, što nikako ne stoji, jer u srednjovjekovni latinizet ulaze leksički elementi i fonetske promjene iz živih govora upravo onako kao u starocrkvenoslovenski raznih redakcija što ulaze riječi i fonetske pojave raznih slavenskih jezika. To bi ipak morao znati V. G. kao klasični latinista. Ali on se dao čak nasamariti od Barade, koji mu je dao značenje za *carie* „čir“ isisano iz prsta. To značenje nije nigdje potvrđeno, kako je lako mogao utvrditi iz rječnika, koji su mu na raspoloženju. Uostalom, koliko je aljkav Barada u tretiranju pitanja iz nacionalne historije, utvrdio je dovoljno uvjerljivo M. Kostrenčić u svome predavanju u JAZU pod naslovom *O radnji prof. dr. Mihe Barade Hrvatski vlasteoski feudalizam* (1953).

Prelazim preko stilski aljkavog naslova djela J. Šidaka *Historijska čitanka za hrvatsku povijest* (pleonazam *historijska* i tautologija *historija = povijest*). Njega vara pamćenje, kad tvrdi, da me je u usmenom razgovoru upoznao sa činjenicama, kako je njegova čitanka započeta još 1946 i da je u osnovi bila gotova prije izlaska slične čitanke za srpsku povijest 1948 i da je konačna redakcija bila završena u početku 1952. To je možda govorio M. Kostrenčić, a ne meni. Ja se sjećam samo toga, da sam razgovarao s njime o tome, kako se značenje *cara* još ne može definitivno utvrditi. To je bilo prije moga saznanja o arbanskom romanizmu. Rekao sam, da treba još čekati na novo Bruxelles-sko izdanje Du Cangea, koje će obuhvatiti cio srednjevjekovni latinitet do 1000. Ali to nije tako važno. Daleko je važnije i poraznije za njega njegovo sadašnje priznanje, gdje kaže, da je datirao svoj predgovor čitanci danom 25. VI. 1952. i da je čupetarski kartular ušao u prodaju oko 1. V. iste godine (pravilnije u aprilu 1952). Imao je dakle čitav mjesec i po dana na raspoloženju, da barem pročitao naslovni list V. Novakova izdanja, a da ne govorim o tome, kako je imao dosta vremena, da se obavijesti iz moga komentara i o problemu *cara* i da svoga suradnika V. Gortana upozori na to. Ja sam htio, da jednom svojom izjavom u časopisu, koji on uređuje, izgladim čitavu stvar na prijateljski način i zatražio od njega, da na časnu riječ izjavi: 1. da se Gortanova bilješka nalazila već u rukopisu njegove čitanke, kada je 1951 bila predana štampariji, 2. da nije mogao dopuniti njezin tekst u toku štampanja. Na prvu točku je pristao da daje časnu riječ, a na drugu nije htio. Zbog toga sam odlučio, da ne dajem nikakve izjave. Ispravio sam dva ispuštanja u svojoj bilješci u ZA na posebnom listiću, o čemu je redakcija ZA blagovremeno obavijestila sve, koji su primili svesku ZA. Kako vidim, J. Šidak ne drži se toga moga ispravka, nego neispravljenog teksta ZA, valjda samo zato da dokaže, kako nije aljkav u citiranju. Međutim njegov citat V. Novakova izdanja u *Historiji naroda Jugoslavije* 1 232 školski je primjer (Schulbeispiel), kako se ne smije citirati. Ne samo da ne pominje oba autora, V. Novaka i mene, kako stoji na naslovnom listu, nego ne kaže ni naslov samoga djela ni tko ga je izdao.

Autori sadašnjih ispravaka dokazali su već u njima u potpunosti ispravnost moje ocjene, na koju ne želim više da se vraćam.

Sa gledišta naučnog morala svakako bi bilo ispravnije priznati omašku, koja može biti razumljiva, ljudska, bez zle namjere i t. d., kakva je zacijelo Gortanova i Šidakova, negoli nespretno izmotavati se. Čudim se Gortanu, što moje blage riječi u ZA označuje kao oštre.

P. Skok, Zagreb.

POVODOM APENDINIJEVE ELEGIJE NA SMRT KUNIĆEVU

U ZA II 2 objavio sam, pored ostaloga (str. 289—309), i gornju elegiju iz dubrovačkog Franjevačkog samostana. Prof. Gortan zamolio je prof. Jurja Zgorelca iz Dubrovnika da savrni moje izdanje sa MS. Ovaj je to učinio, konstatovao da u 144 stiha nisam tačno pročitao tri reči (51 *amoris*, mesto *annis*; 109 *tibi*, mesto *sibi*; 141 *memorabilis*, mesto *memorabis*), pa je onda prof. Gortan napisao o tome članak i objavio u ZA IV 1, str. 191—3 (sa rezimeom na francuskom¹).

I to je u redu. Oni su u pravu, ja im mogu biti samo zahvalan. Razlozi što se ovde vraćam na Apendinijevu elegiju jesu ovi.

Prvo. Prof. Gortan nalazi da nisam tačno pročitao — ne 3 nego 8 reči (str. 191). Ali već na sledećoj strani on kaže: „Kako se slova s i r

¹) Ovaj broj „Žive antike“ primio sam ovde — Šanliniketan, Zapadni Bengal, Indija — tek danas, 12. februara 1955 g.

u Appendinijevu rukopisu neznatno razlikuju, na tom se mjestu *nameče moguća lekcija pascere*, koja najbolje odgovara smislu čitave rečenice... Takvo *shvaćanje* traži i misao...²⁾ Znači, to je njegova konjektura ili emendacija, a ne moje pogrešno čitanje. Nešto slično važi i za v. 185: *licet*, mesto *lice(a)t*. Pisac sam kaže: „Na tom su mjestu moljci nešto oštetili rukopis...“ (193). Kad teksta nema, nisam ga mogao pogrešno čitati. Nego ga nisam tačno rekonstruisao.

S i r su u Apendinijevom MS gotovo identični (i sam pisac je maločas rekao da se „slova *s i r* u Apendinijevu rukopisu neznatno razlikuju“). Ipak mi pisac pripisuje u pogrešno čitanje 28 *quaesimus*, umesto *quaerimus*, jer „zbog čega bi Apendini uzimao arhaiski oblik“ (potsetiću pisca na Apendinijev retki oblik *aucupimus* u v. 27). Propušteno je da se kaže da se u Apendinijevom MS i *a* i *ae* sasvim neznatno razlikuju. Ali je uvršćeno u pogrešno čitanje 23 *spectanda*, mesto *spectandae* i 52 *latus*, mesto *laetus*.

Drugo. Ne mislim da se pravdam za pogrešno pročitane 3 reči (samo onaj ko ne radi, taj nema prilike da greši), a'i moram ovde reći ovo. Uslovi rada u dubrovačkom Franjevačkom samostanu uleto 1952 godine (posle odlaska oca Brleaga u Rim) nisu za mene bili povoljni. Ja sam Apendinijev MS najzad dobio u jednoj polumračnoj čeliji na jedan sat, jer je toliko slobodnog vremena imao dežurni fratar. Objaviti nisam smeo sve dok nisam dobio pismenu gvardijanovu dozvolu, u kojoj stoji da mi se dozvoljava objavljivanje, ali samo u Zagrebu, ne u Beogradu (ja sam srećan što sam našao i treće rešenje!). Pod takvim uslovima rada moglo je i doći do gornjih grešaka.

Treće. Prof. Gortan smatra da posle gornjih ispravki, tj. kad se *quaesimus* pretvori u *quaerimus*, *tibi* u *sibi*, *memorabilis* u *memorabis* itd., pada moj sud da je Apendinijeva verzifikacija tvrda i neubedljiva. Ja mislim da to nije slučaj. Apendinijeva elegija i dalje je diletantski tvrda.

M. Marković, Šantiniketan (Indija).

²⁾ Podvlačenja su moja. M. M.